

Wyjaśnienie

Włodzimierz Bolecki

TEKSTY DRUGIE 2025, NR 3, S. 392–394

DOI: 10.18318/td.2025.3.25 | ORCID: 0000-0003-3235-9571

Artykuł *Kogo Gombrowicz ukrył na brygu Banbury?* napisałem z trzech powodów. Gombrowiczem zajmuję się od półwiecza i od początku moich lektur towarzyszyło mi podejrzenie, że w interpretacjach twórczości tego pisarza najsłabiej obecna jest tradycja literatury polskiej, którą Gombrowicz ukrył między innymi w dziesiątkach rozproszonych cytatów i tematów – czyli gombrowiczowska historyczność. Sygnalizowałem ten problem w rozdziale książki *Poetycki model prozy* (1980) i przy różnych późniejszych okazjach.

Gombrowicz był filozofem – jednym z nielicznych wśród polskich pisarzy – który w każdym utworze podejmował trudne problemy antropologii (m.in. podmiotowości i relacji międzyludzkich), filozofii kultury, epistemologii i ontologii (metafizyki). Przede wszystkim zaś był filozofem i praktykiem wolności człowieka. Jednak na straży tych zagadnień w jego twórczości stoi jego wyjątkowa sztuka pisarska, niezwyklej artyzm skrywający, maskujący i gruntownie filtrujący wszystkie empiryczne dosłowności, a zwłaszcza biograficzne okruciny życia.

Włodzimierz Bolecki – historyk, teoretyk, krytyk literacki, edytor. Autor prac o twórczości m.in. W. Berenta, C. Miłosza, S.I. Witkiewicza, W. Gombrowicza, B. Schulza, J. Mackiewicza, G. Herlinga-Grudzińskiego, A. Wata. Specjalizuje się m.in. w zagadnieniach poetyki historycznej i historii literatury XX w., teorii form narracyjnych, intertekstualności, stylistyki, recepcji, zagadnieniach modernizmu i postmodernizmu. Prof. emeritus w IBL PAN. Kontakt: www.Bolecki.eu.

Drugim powodem było przeświadczenie (powzięte, gdy przygotowywałem książeczkę *O literaturze polskiej* z 2006 r.), że Sienkiewicz odegrał w twórczości Gombrowicza rolę o wiele ważniejszą, niż pisarz to ujawnia. Wtedy nie miałem pomysłu, jak to uzasadnić; zrobiłem to dopiero w ostatniej książce, *Czy Gombrowicz miał oczy?* (2025). No i doszło do tego zdumienie, że badacze potrafią poświęcić analizie opowiadania Gombrowicza setki stron (w sumie), nie zauważając możliwości jego podstawowego, polskiego intertekstu. Dlaczego?

Stąd wziął się powód trzeci – stricte metodologiczny – dotyczący aplikacji gotowych języków interpretacyjnych do utworów skomplikowanych artystycznie, bogatych filozoficznie (światopoglądowo) i ustanawiających własne reguły własnej semantyki. A na dodatek – utworów niezwiązanych ze źródłami tych aplikacji. Gotowe języki interpretacyjne, których dzisiejsza popularność w humanistyce jest osobnym tematem, dają oczywiście możliwość wyrafinowanego rozwijania ukrytych w nich potencji, niemniej aplikantów skazują zawsze na podrzędność, wtórność, nieoryginalność, fałszywe poczucie pewności, a także na ciężki redukcjonizm problematyki i ryzyko nietrafności. Przede wszystkim zaś na dowodzenie (cóż z tego, że na nowym materiale) tez od dawna gruntownie osadzonych w pierwotnej matrycy znaczeniowej. To jednak jeszcze pół biedy – ostatecznie czytelnik może czerpać przyjemność i pożytek poznawczy z lektur będących jedynie ilustrowaniem (nie)znanych mu koncepcji.

Pułapka metodologiczna polega jednak na tym, że w aplikacjach gotowego języka ukryte są nieprzewidywalne blokady. Aplikacje w utworach, do których są stosowane, „nie widzą” problemów i tematów, jeśli nie było ich wcześniej w gotowym języku interpretacyjnym. W aplikacji (nawet wyrafinowanej, choć ilustracyjnej) nie ma – mówiąc inaczej – interfejsów problemowych, w które nie został wyposażony pierwotny (gotowy) język interpretacyjny. Język taki dopuszcza co prawda opis tego, na co jest zaprogramowany, ale całkowicie usuwa, eliminuje, blokuje, prześlepia obiekty spoza logiki jego zaprogramowania – po prostu uniemożliwia ich zauważenie.

W swojej polemice Błażej Warkocki ma do mnie pretensję, że w moim artykule nie uwzględniłem całej jego książki („moja monografia nie dotyczy jednego opowiadania Gombrowicza, ale całego cyklu zawartego w *Pamiętniku* [...], u Boleckiego tej informacji nie znajdziemy, tak jakby lekturę ograniczył tylko do jednego podrozdziału [mojej książki]” itp.). Wyjaśniam zatem, że nie napisałem artykułu o dziele Warkockiego, lecz wyłącznie (proszę polemistę o wybaczenie) o Gombrowiczu i Sienkiewiczu. Mógłbym Sienkiewiczowski

intertekst przedstawić przecież bez przywołania aplikacji języka queerowej interpretacji i osób się nią posługujących. Zastanawiała mnie jednak m e t o d o l o g i c z n a przyczyna usuwania tradycji literatury polskiej – macierzystej przecież dla Gombrowicza – poza granice języka, z którym identyfikuje się Warkocki, a w konsekwencji traktowania jej jako dla pisarza nieistotnej, czyli jej deprecjonowania. Z tego też powodu – z całym szacunkiem dla ambicji p. Warkockiego „ukazania strukturalnej homofobii polskiej kultury XX wieku” – interesowała mnie wyłącznie logika i metodologia gotowego języka interpretacyjnego, używanego przez kilku różnych autorów, i nie skupiałem się na jednym jego, choćby najbardziej zaangażowanym, aplikancie.

Ujmując skromne przekonanie Błażeja Warkockiego – nie nazwę go „lekturą paranoiczną” – że mój artykuł jest radykalną krytyką jego książki, mógłbym skwitować współczującym westchnieniem. „I na tym zapewne byłoby się skończyło”, gdyby nie smutek, że wielość, różnaitość i wielowykładalność interpretacji (termin Ryszarda Nycza), czyli elementarny status wszelkich humanistycznych dociekań (a swoiście recepcji Gombrowicza), w świetle wywodów Warkockiego trzeba nadal uznawać za niezrealizowany w badaniach literackich postulat czytania ze zrozumieniem.

Abstract

Włodzimierz Bolecki

INSTITUTE OF LITERARY RESEARCH OF THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES

An Explanation

The text responds to the polemic by Błażej Warkocki in the article “Co wypychamy z brygu Banbury?” (“What Are We Pushing Out of the *Banbury Brig*?”; *Teksty Drugie* 3/2025), which discusses the theses presented in the article by Włodzimierz Bolecki “Kogo Gombrowicz ukrył na brygu Banbury?” (“Who Did Gombrowicz Hide on the *Banbury Brig*?”; *Teksty Drugie* 4/2023).

Keywords

Witold Gombrowicz, Błażej Warkocki, Henryk Sienkiewicz, polemic